

Dávid András

HOGYAN LÁTTATJUK PETŐFIT TANÍTVÁNYAINKKAL?

1.

Petőfiről, illetve költészetének iskolai oktatásáról szóló tanulmány-, cikk- és írássorozatunk, amelyet itthon és külföldön magyar és szerbhorvát nyelven jelentetünk meg, azzal az alapvető célkitűzéssel készül, hogy minél világosabbá és közérthetőbbé tegyük mindazt, ami hazai körülményeink között jelenti és jelentheti oktató-nevelő munkánkban Petőfit —, Petőfi költészetének esztétikumát és eszmeiségét: emberi és költői minőségeit.

Dolgozataink egytől-egyig a költő születésének 150. évfordulója alkalmából íródtak azzal a szándékkal, hogy a hazai oktatás kereteiben alakuló Petőfi-képből fölmutassák azokat a színfoltokat, amelyeknek föltétlenül előtérbe kell kerülniük; de egyben ahhoz is hozzájáruljanak, hogy az előttünk felnövő ifjú nemzedékek tudatában igazi értékekre épülő és alapvető vonatkozásaiban egyértelmű Petőfi-képet alakítsunk ki, s azt igazi tartalommal telítve, tartós élménnyé és cselekvésre serkentő erővé avassuk.

Ilyen célkitűzéseinknek megfelelően vezérgondolataink több-kevesebb hasonlatossággal csaknem minden ilyen írásunkban újból s újból föl fognak tűnni.

2.

Jugoszláviában, ahol több kultúregyesület, számos iskola és igen sok utca viseli a nagy költő nevét, a magyar nyelven oktató tanintézetek a szó erejével, a vers parázsló tűzével, a költői üzenet időt és teret legyűrő életességével, a párját ritkító és mindenképpen kivételes, személyes emberi-költői példa fáklyafényével hirdetik és tudatosítják Petőfi egyedülálló emberi és költői nagyságát.

A fasiszta megszállás esztendeiben a jugoszláviai magyarság legelszántabb, leginkább tette kész csoportja a költő szellemének, forradalmiságának és mindent elsodró szabadságvágyának hódolt, az ő üzenetét váltotta valóra, amikor magasra emelve az ötágú csillaggal ékesített magyar trikolor, megalkotta a Petőfi-brigád. A Petőfi forradalmi égisze alatt egyesített és toborzott jugoszláviai magyar szabadságharcos partizánok vérük és életük áldozatával járultak hozzá, hogy ma a jugoszláviai magyar ember emelt fővel jár-hasson, de hozzájárultak ahhoz is, hogy a világszabadság, a szabadság lánglelkű költőjének szava közvetlen és konkrét értelmet nyerhetett. Petőfit épp

ezért a szabadság kitapintható tényével együtt érezzük és érezhetjük a legteljesebb mértékben a magunkénak, és ezért nyer költői arcéle egy, a jugoszláviai magyarsághoz kötődő, külön színárnyalatot is. Olyan sugárzó színárnyalatot, amelyre méltán vagyunk büszkék, és amely Petőfi szellemét a szó szoros értelmében, ténylegesen élővé teszi, de amely egyben megtisztelő kötelességet ró mindannyiunkra, különösképpen pedig az iskolai oktatást végző pedagógusokra; ti. azt a kötelességet, hogy méltó, tudatos és következetes sáfárai legyünk mindannak, ami Petőfi szellemiségét jelenti általában az emberiség és egyetemes magyarság szempontjából, de ugyanakkor annak is, ami Petőfi valóra váltott szellemiségét jelenti nálunk a szabadságharcos Petőfi-brigádhoz fűződően.

Ha tehát dolgozatunk témáját ezeknek a momentumoknak a tekintetbevételével közelítjük meg, nyilvánvalóan felelős és csöppet sem egyszerű kérdés taglalására vállalkozunk; de tesszük ezt igazi bensős örömmel abban a reményben, hogy legalább részben is sikerül fölmutatni, miszerint a jugoszláviai magyar nyelvű oktatásban Petőfi arculatát ecsetelve, a lehető leg-rangosabb emberi értékekre nevelünk, amelyek sorában egyenrangúan ott szerepel az egyetemes emberiség egységének eszménye, az univerzális magyarság tudata, s nem utolsósorban a jugoszláviai magyarsághoz tartozás vállalása; de ott található az emberi jogokhoz, a mások szabadságához és a sajátunkéhoz, egy igazibb, a „bőség kosarát” igazságosabban osztó társadalomhoz, és a személyes helytállás megalkuvást nem ismerő eszményéhez való ragaszkodás. Mélységesen meg vagyunk győződve ugyanis arról, hogy Petőfi nevével és példájával az emberi egyetemesség, a magyarság és a szabadság eszméinek tisztelőtére, vallására és szeretetére nevelünk.

3.

Az így megvalósítandó Petőfi-élményhez, Petőfi ilyen alapokon nyugvó tudatosításához az iskoláskor előtti intézményekben, az óvodákban kezdjük a munkát. A jugoszláviai magyar gyermek óvodai keretben Petőfi nevét először ugyanis az *Anyám tyúkjá* soraival kapcsolatosan hallja.

Költőnk a feledhetetlen és a maga közvetlen egyszerűségében megismételhetetlen gyermekkor világának varázsos pillanatát avatja e versben örök-érvényűvé, s a meghittségnek, az áramló derűnek ezzel az apróka emberpalántákhoz oly közelálló, korholó-becéző délibáb-játékával, a vers szívébe és tudatba lopakodó muzsikájával indul meg gyermekünk ismerkedése, barátkozása intézményes keretben a költő-óriással.

4.

Az általános iskola első osztályától ez az ismerkedés és barátkozás folyamatos: skálája mindinkább szélesedő, bővülő, tematikáját és eszmeiségét tekintve pedig mindinkább gazdagodó. Ennek megfelelően az általános iskola első négy osztályában tanulónkat Petőfi tanítja arra, hogy szeresse a virágot, s vele együtt gyönyörködjék a tájban, miközben konkrétan is tanulja meglátni a szépség egyszerűségét és nagyságát ilyen képek révén: „Mi kék / Az ég! / Mi zöld / A föld!” – vagyis megtanulja alapvető színhatásaiban, tónusaiban látni a világot, amely egyébként színben, formában, hangban, illatban veszi körül. S ugyancsak Petőfi véteti észre tanulónkkal, hogy az előbb még oly

ragyogó kék ég komor tónusúvá változik, mert „Ereszkedik le a felhő / Hull a fára őszi eső”. Meg kell állapítania a költővel együtt, hogy immár „Itt van az ősz, itt van újra.”. A költőtől tanulja látni és meglátni a szülőföldet, majd a szülőföld legdrágább lényeit: a forrón szeretett édesanyát a „Füstbe ment terv” édesbús capricciójában, illetve azokban a sorokban, amikor István öccsének üzen, miként szeresse, óvja és tisztelje édesanyjukat meg édesapjukat. És a költőtől tanulja szívből szeretni az anyát, megbecsülni az ő kezéből való fekete kenyeret, s az otthon mindent megszépítő és átlényegítő roppant erejét. Mindezt pedig ebből a rövidke néhány sorból:

Miért aggódol, lelkem jó anyám,
Hogy kenyeretek barna, e miatt?
Hisz meglehet: ha nincs idehaza,
Tán fehérebb kenyérrrel él fiad.
De semmi az! csak add elém, anyám,
Bármilyen barna is az a kenyér.
Itthon sokkal jobb ízű énnekem
A fekete, mint máshol a fehér.

(Fekete kenyér)

S a költő fogja kézen tanulónkat, amint a mese költeménybe ötvözött világa felé vezet. Arany Lacival köthet ilyképpen barátságot, s vele együtt ámulhat-ujjonghat az ürgefogás hamiskás-bájos históriáján. És rácsodálkozhat a napra, s olyképpen oldhatja meg ezt a talánynak is beillő tüneményt, ahogyan a mesék világában szokás. A megoldást Petőfi kínálja neki:

Mi az a nap? mi az a nap?
Nem is nap az tulajdonkép.
Ugyan mi hát? . . . hát semmi más,
Mint egy nagy szappanbuborék.
Valami óriásfiú.
Kifújja reggel keleten,
S szétpattan este nyugaton, —
És ez minden nap így megyen.

(A nap)

Innen már csupán egyetlen lépés választja el tanulóinkat Tündérországtól, János vitéz és a költő tündöklő színekben pompázó és örökifjú, boldog és igazságos világától. S ezzel egyben zárul is az a körkép, amely Petőfihez kötődik magyar tannyelvű általános iskoláink alsó tagozatában: az első négy osztályban.

5.

Az általános iskola V. osztályos tanulója immár régi, kedves ismerősként üdvözli Petőfit, s a VIII. osztályig számos alkalom nyílik a vele való barátkozás elmélyítésére. Az V-től a VIII. osztályig közvetlenül is a költő tüzetesebb és jobb megismerését szolgálja a mintegy hoszonkét Petőfi tollából származó, illetőleg róla szóló szöveg, s e szövegek értelmezését a tankönyvek megfelelő részein beiktatott életrajzi jegyzetek teszik teljesebbé.

Alkalom adódik tehát arra, hogy tanulóink elmélyítsék a költő tájszemléletével kapcsolatos ismereteiket, az olyan táj költői ábrázolását, amilyen alföldi, pannón világunkban a Vajdaság is. Ennek, az ilyen képnek a kibontását és láttatását segítik elő átütő sikerrel Petőfi tájfestői a Tiszáról, az Alföldről, a téli pusztáról vagy a Duna mentén álló kis lakról, illetőleg a szülői otthon iránt a távolban érzett nosztalgia örökérvényű, időtlen időket befogó érzéséről; hiszen örökké volt és lenni is fog a világ bármely pontján a távolból a meleg otthon biztonságát áhító, az otthon egész világot jelentő univerzuma után vágyakozó, sóvárgó, távolba szakadt gyermek. És ehhez a tájhoz kapcsolódik a falu végi kurta kocsmának a közeledő éjszaka csöndjéből kiváló, muzsikás, cimbalmos hangossága, s a benne váratlanul lejátszódó, teljes regiszterében kiteljesedő, szívet és észet egyképpen betöltő, elsodró intenzitású, páratlan tömörséggel komponált magyar rapszódia.

Aztán egymást váltják azok a szövegek, amelyek a költő személyesebb megismerését célozzák: egyéniségének, törekvéseinek, életpályája eszméinek megkörvonalazását. Tanulóink egy sikerült dramatizált életrajz keretében így az aszódi diák életébe nyernek betekintést, majd elkísérik arra az egy estére, amit otthon tölt el a szülők társaságában, mintegy a távolból feléjük irányított nosztalgikus vágyakozás beteljesüléseként; amikor érző szeretetre vágyó szíve arról bizonyosodik meg, hogy a földön neki van a legszeretőbb anyja. Mindehhez pedig szervesen kapcsolódik az öccséhez, Istvánhoz intézett üzenet, az otthonért, a szülőkért aggódó episztola. De az aszódi diákból, majd pedig a haza látogató s egy estét a szülői házban, a szülők körében töltő ifjú színész immár költővé érlelődik, s a *Ha férfi vagy, légy férfi* c. költeményében már ott az erkölcsi magatartás, a világlátás egész vallomása. Az etikai alaptétel: „Koldusbot és függetlenség!”, a magatartás modellje pedig pontosan az, amit Petőfi minden szava, minden tette, egész költészete és egész lobogó ifjú élete példáz:

Légy tölgyfa, mit a fergegeteg
Ki képes dönteni.
De méltóságos derekát
meg nem görbítheti.

(Ha férfi vagy, légy férfi)

Tudja, érzi és teljes bizonyossággal hirdeti, hogy az édesanya jövődölése színigaz, az álom valójában költői jövődőlésnek tükrö:

Anyám, az álmok nem hazudnak;
Takarjon bár a szemfödél:
Dicső neve költő-fiadnak,
Anyám, soká, örökké él.

(Jövődölés)

A XIX. század költői c. vers sorra kerülésekor, az eddig vázolt előzményekre építve, már azt a Petőfit állítjuk tanulóink elé, aki maradéktalan költői hivatástudatával emelkedik a kortárs-poéták többsége fölé, aki a népert folytatott küzdelmében egyértelmű, aki a megalkuvást a legerélyesebben félretaszítja. A nép zászlaját pedig vele együtt majasan kell hordania a kor

minden költőjének, amíg elérkezik a pillanat, hogy a bőség kosarából mindenki egyaránt vehet, hogy a jog asztalánál mindenki egyaránt foglalhat helyet, s hogy a szellem napvilága ragyog minden ház ablakán.

Magától értetődő lesz ezután, hogy a költőtársak közül magasan kiemelkedő, fáklyalángként izzó költő-vezér a respublikára esküszik, a nép nevében követel a népek emberjogot, miközben Dózsa György hőrszi alakját idézi mementóként és elkötelezett büszkeséggel, s a szabadsághoz írja szerelmes költeménynek is beillő sorait:

Kerestünk mi égen-földön téged
egyetlenegy igaz istenséget,
Te vagy örök, a többi mind bálvány,
Mely leroskad, egy ideig állván.

.....
Te vagy a mi törvényes királyunk,
Trónusodnál ünnepelve állunk.
Körülötted milljom s milljom fáklya,
Meggyúlt szíveink lobogó lángja.

(A szabadsághoz)

Ezt követően tanulóink Petőfi úti élményei nyomán, utazásainak költői reflexiói tükrében követik a költő csillagútját. Eljutnak vele Aranyékhöz, és szemtanúi egy példamutató és minden vonatkozásában önzetlen és komplett költői és emberi barátság ritkaszép szimfóniájának.

Az előzőeket ezután komorabb képek váltják föl, ti. a *Szeptember végén* sorai nemcsak a völgyben nyíló kerti virágok közé besurranó ős melankóliáját, hanem a kivételes emberek megérzésének, jövőbe révedő tekintetének döbbenetét sugalmazzák, annak a minden embert mindenkor és mindenütt hatalmába kerítő döbbenetnek a visszavonhatatlan megérzését, hogy „Elhull a virág, eliramlik az élet...” Amit még ezután tudnak meg a költőről, az utolsó napjaira, utolsó pillanataira vonatkozik Illyés Gyula remek víziójában.

Ha mindehhez hozzáadjuk még a házi olvasmányként szereplő János vitéz teljes szövegét, leszögezhetjük, hogy a jugoszláviai magyar tannyelvű általános iskolában az előbbiek során vázolt, illetve ennek megfelelő, olykor csak ebben a keretben maradó, más esetekben viszont ezt a keretet mennyiségi és minőségi vonatkozásaiban erőteljesen meghaladó Petőfi-élmény alakul ki, amely — jóllehet sok kívánni valót hagy maga után — egy célt ilyenformán és most is sikerrel tölt be; azt ugyanis, hogy elhinti a nagy költő iránti érdeklődés magvait, és minden bizonnyal megalapozza Petőfi további megismerésének igényét.

6.

Az iskolai Petőfi-kultusz építésének következő lépcsőfokát a középiskoláinkban folyó ilyen irányú tevékenységben követhetjük nyomon. A magyar nyelven oktató tanító- és óvónőképzőben, a tizenkét gimnáziumban, a technikumoknak megfelelő szakközépiskolák és szakmunkásképző iskolák gazdag hálózatában irodalomoktatásunk rangos helyet biztosít a Petőfi-életműben rejlő esztétikum és eszmeiség középiskolai szintű tudatosításához, valamint Petőfi ragyogó emberi egyéniségének fölmutatásához. Ezt az alapvető kettős célt szolgálja a

középiskoláinkban földolgozásra kerülő mintegy hatvanöt Petőfi-szöveg, illetve vele foglalkozó írás. Annak az igénynek megfelelően, hogy Petőfiről középiskoláinkban relativitásában is minél teljesebb, minél optimálisabb képet adjunk, földolgozásra kerül életének és költészetének valójában minden fontosabb, minden jelentősebb mozzanata. Tehát: a szülők, a szülőföld; az iskoláztatás, az első versek, a színészet és katonáskodás intermezzója, a pápai diákoskodás, a pozsonyi és debreceni tartózkodás, a Vörösmartyval való találkozás, illetve a merész költői pályáiv kibontakozása, a népies költő jelensége, az ars poeticájában domináló művészi egyszerűség, a tájfestő lírán és prózán való munkálkodás, a tájvers lírai realizmusának igénye, a népi realizmus remekművének, a János vitéznek a megalkotása, a plebejusi népiesség és politikum helye és szerepe, a válságos esztendőket követően a forradalom lángjainak szítása, az Arany Jánossal teremtett és ápoltt barátság művészi és közvetlen poétikuma, a szabadság és szerelem egységes igénye, a politikai program kibontása, a haza és haladás ügyének dominálása, a magyarság, valamint az emberiség és világszabadság eszméinek hirdetése, szerelmi költészetének páratlanul személyes líraisága, a közösségi és egyéni nagyszerű egysége, a szabadságharc katonájaként lanttal és karddal szereplő költő, a szó és tett megbonthatatlan harmóniája, az ember költői halála, a költő és poézise lángolásának örökléte; Petőfi utóélete, és végül: magyar irodalmi-világirodalmi reláció.

Mindebből következően középiskolás tanulóinkat úgy tanítjuk hódolni Petőfi hatalmas szellemének, ahogyan Juhász Gyula int erre a következő szavakkal:

Lejárt egy század . . . Ó, mi az neked,
 Kire eónok várnak, az öröklét
 Mély tengerében és kristály egében,
 Mi az neked, kit most kezd érteni
 Vak és süket álmából ébredvezve
 Az ember, és most kezd hódolni szóval,
 Szívvel, virággal, zászlókkal, tüzekkel,

Lejárt egy század! Ó, mi az neked,
 Ki már e földi élet szűk határán,
 (Ahol huszonhat esztendőt lobogtál)
 — Határtalan szárnyakkal szeltesd át
 A végtelent és örökkévalót:
 A föld szívébe szálltál és a napba,
 A káoszt láttad, és a végítélet
 Bósz trombitái zengettek füledbe!
 Huszonhat évvel egy egész világot
 Teremtettél nekünk s egész világért
 Mentél halálba, megváltó magyar!

S ha a romokból lassan majd fölépül
 Egyenlőség, testvériség, szabadság
 Nagy szentegyháza: a te énekedre
 Emelkedik majd mindenik köve,
 És szíved vérétől lesz ronthatatlan,

Jövő királya, főséges csodás,
Örök magyar erő: Petőfi Sándor!

(Petőfi szellemének)

A középiskolai szint után Petőfi szellemét és költői üzenetét főiskolai és egyetemi fokon is oktatjuk, ami tehát annyit jelent, hogy költőnk tolmácsolása intézményesen az óvodában veszi kezdetét, s az egyetemen zárul.

7.

Szólnunk kell azonban arról is, hogy Petőfi poézisét a magyar szóval bevittük a szerbhorvát tannyelven oktató általános iskolákba és középiskolákba is. Igen, a magyar szóval. Arra gondolunk ugyanis, hogy a magyar ajkú tanulók szép száma szerbhorvát tannyelven végzi tanulmányait mind az általános, mind pedig a középiskolai fokon. Ténynek véve ezt a jelenséget, kötelességünknek éreztük, hogy ezeknek a tanulóknak is — jóllehet pótoktatás keretében — biztosítsunk némi anyanyelvi és ezen túlmenően némi anyanyelvű kultúrát. Ennek az alapvető igénynek megfelelően Jugoszlávia magyarlakta területein ma már szervezeten folyik az ún. anyanyelvápolási pótoktatás. Ez az oktató-nevelő tevékenység felöleli a nemzeti történelem főbb mozzanatait, a magyar muzsika és képzőművészet elemeit, valamint a nyelvünkre és a magyar irodalomra vonatkozó alapvető, eligazító és tájékoztató ismereteket. Ebben, az így komponált munkában kerítünk sort arra is, hogy az anyanyelvű iskoláinkon kívül tanuló magyar nemzetiségű gyermek ugyancsak megismerje, megszeresse és tartósan a szívébe zárja Petőfit. Ezt a célt szolgálja a mintegy harminc idevonatkozó szöveg, valamint Petőfi jugoszláv irodalmi kapcsolatainak tudatosítása. Hadd idézzük azonban itt csupán a pótoktatásban részesülő középiskolások kézikönyvében található életrajzi jegyzet néhány sorát:

„Petőfi az 1848-i márciusi forradalom lánglelkű költője, de ugyanakkor zseniálisan tisztán látó vezére és hőse. Forradalmi lírájának vezérszólama a demokratizmus és a haladó nemzetköziség: a nemzeti szabadság és a világszabadság gondolata. Egyéni zsenialitása abban is megnyilvánul, hogy legmélyebb meggyőződéssel kapcsolja a magyar forradalom láncszemét az európai forradalmak láncolatába. És ennek, az ilyen forradalomnak lesz viharmadara, majd halhatatlan vértanúja.

Ugyancsak a magyar szóval visszük be Petőfit azoknak a szerbhorvát anyanyelvű tanulóknak a szívébe is, akik szabadon választható tárgyként tanulják a magyart. Ezeknek a száma egyébként nem is csekély, meghaladja ugyanis a tízezret. A szóban forgó tanulóknak, amint a magyar nyelv virágoskertjét járják, ugyancsak átnyújtjuk Petőfi költészetének pompás rózsacsokrárt igazi versélménynek, de azzal a céllal is, hogy nyelvünkkel együtt ismerjék meg Petőfi által és Petőfiben magyar népünk lelkületének, szellemiségének és individualitásának, szabadsághoz való ragaszkodásának és izzó hitének legméltóbb szemléltetőjét, legigazibb reprezentánsát.

8.

Így tanítjuk tehát Petőfit a jugoszláviai magyar iskolákban, de a magyar szó közvetítése nyomán a szerbhorvát nyelven oktató intézmények egy részében

is. Így helyezzük el tehát Petőfi örökzöld koszorúi mellé a miénket is. Mindez pedig nem mondható újabban kialakított gyakorlatnak, hiszen bizonyító érvként elegendőnek látszik, ha elmondjuk, hogy a főlzabadulás óta mindmáig sok író, költő iskolai oktatása, az iskolai oktatásban történő felölelése, illetve kiiktatása körül heves viták folytak. Petőfi körül egyetlen esetben sem. Így az 1945 óta alakuló magyar irodalmi tanterveinkben ő valahányszor megföllebbezhetetlenül szilárd pontot jelentett, és eleve kirekesztett minden vitaalkalmat és kételyt.

Ma Reviczkyvel hisszük, valljuk és oktatjuk költői lényének világméretű voltát és élő, eleven aktualitását, amelyet a világszabadság örökké friss forrása éltet. Reviczky szavaival tehát:

Petőfi él! . . .

Kard van kezében, ajkán harci dal;
Előre száguld, mint a bösz vihar,
És túlharsogja az ágyúk moráját.
Szent himnusza, egy szó: Világszabadság!

(Petőfi él!)

A jugoszláviai magyar tannyelvű iskolákban a Petőfi-képhez, az előbiek után, még két színfolt járul. Az első abból ered, hogy Petőfi katonáskodása idején járt a mi tájainkon: Zágrábban, Karlovácon — vagyis Károlyvárosban — és Mariborban, a Dráva-parton. Poézisének néhány korai gyöngye itt fogant, s életének erre az intervallumára vonatkozik. Íme a maribori vagyis marburgi tartózkodás emléke:

Zúgó habjaidba szórom
e virágfüzért,
Dráva! Hajtsd alá, s a partra
Tedd, midőn hazámba ért.

Bárha dúlt lesz akkorára
Dísze s hervadott,
És özönnel kelyhe nem hint
Szerte éden-illatot.

S mondjad: ilyen a honáért
Lángoló kebel,
Melyet a sors zivatarja
Tőle messze sodra el.

(A Dráván — Marburgnál)

Ezeket a Petőfi-adalékokat gondosan, szeretettel és büszkeséggel ápoljuk és tudatosítjuk.

A második színfolt Petőfi és az egykorú délszláv írók és költők, majd pedig a mintegy ötven esztendőtt felölelő délszláv — magyar irodalmi kapcsolataira vonatkozik, beleértve itt Petőfi próbálkozásait az ún. „szerbus manier”-nak megfelelő verselés terén is. A főlzsorolás teljességének igénye nélkül itt olyan írókra-költőkre kell gondolnunk, amilyen a nagy szerb romantikus poéta, Đura Jakšić (1832—1878), Petőfi érző és értő hódolója, aki az 1849-i harcokban ugyan a barikád túlsó oldalán kerül szembe Petőfivel, de az el-

csituló harci zaj után, a hűvös józanság napjaiban lelke könnyeivel siratja az immár visszavonhatatlanul eltűnt és az annyira sajátjának érzett Petőfit:

„... apám bánatosan tekintett maga elé, és néha szomorúan felsóhajtva illatos szivarjából füstöt eregetett. Valamin komolyan gondolkodott. Azután felkelt és homlokát az ablak vasrácsához támasztva, hosszan elnézte a felhős novemberi eget, amelyről apró és hideg eső hullott a földre. A ház ellőtti fák ágain már egy levél sem volt. Ó, mily szépen egyezik ez a borongó természet az emberi szív bánatával, ahogyan ezt gyöngyörűen és költőien éneкли Petőfi egyik versében:

A szomorú égen űz
Csepp cseppeket,
Az én sápadt arcomon
Könny könnyeket . . .

Most már Petőfim sincs — elvesztettem őt! Ah, hisz sok mindent elvesztettem azóta, ami életemben kedves volt, ami megvidámította szívemet, lelkemnek erőt adott; csak emlékezések maradtak a múltra, szomorúsággal és kedvességgel, örömmel és fájdalommal telve, s most velük töltöm be a keserű való szomorú ürességét.”

S itt tartjuk számon a neves Petőfi-fordítót, Jovanović Jovan Zmajt, aki 1849 után, folytatva előbbi ilyen vonatkozású ténykedését, az elsők között lát programszerűen a magyar irodalom irányába mutató hidak újbóli megépítéséhez. Ugyancsak itt kap helyet a Petőfi oldalán harcoló magyarországi szerb író, Jakov Ignjatović (1822—1889) vagyis „A szentendrei rebellis”, ahogyan Csuka Zoltán nevezte el egyik vele foglalkozó nemrég kiadott könyvében. Itt kap helyet, mert a kortársak közül ő örökíti meg az egyik leghűségesebb Petőfi-portrét. A neves Petőfi-kutató, Diénes András szerint a költőről máig is az egyetlen hiteles rajzot éppen Ignjatović adta: „Milyen volt hát Petőfi? A legjobb leírásnak egy idegen — Jakov Ignjatović szerb íróét tartom, aki 1848-ban találkozott a költővel, és úgy nézte meg, ahogy csak külföldi tud nézni egy embert, akit hazai hírességként mutatnak be neki . . .”.

Petőfi szellemiségének integritásába nálunk föltétlenül beletartozik, amint említettük is, az ő szabadságért lobogó szellemi égisze jegyében alakult szabadságharcos Petőfi-brigád heroizmusa; annak a ténynek a tudatosítása ti., hogy Petőfi lánglelke, Petőfi üzenete a legnagyobb áldozatokra is kész követőkre talált. Úgy ahogyan azt *Laták István* sorai örökítik meg:

Szegényen, rongyosan egy maroknyi magyar
Fegyvertelenül indult és csaknem meztláb,
Mentek vajdasági nagy találkozóra,
Harcba hívta őket a Petőfi-brigád.

(Petőfi-brigád)

A jugoszláviai magyar iskolák Petőfi-tanításával kapcsolatban el kell mondanunk még azt is, hogy ma már nincs olyan iskola, amelyben ne lenne Petőfi-kép, vagy olyan, amely ne rendelkezne lemezzel, amelyen neves mű-

vészek tolmácsolják Petőfi szavát; nincs olyan iskolai könyvtár, ameyből hiányoznának Petőfi kötetei; és nincs olyan magyar szakos pedagógus, aki elfeledkezne Petőfi márciusáról évről évre méltóképpen megemlékezni.

Végezetül pedig föltehetjük a záró kérdést is: mit jelent tehát Petőfi a jugoszlávai magyar tanulóknak? Válaszunk nyilvánvalóan nem lehet teljes és minden vonatkozást kimerítő, de abban bizonyosak vagyunk, hogy a jugoszlávai magyar tanulóknak Petőfi elsősorban a világszabadság mindennél hatalmasabb eszméjét jelenti; a tűz márciusának büszke hitét; az emberi és költői gesztusok tökéletes egységét; az emberiség szeretetét; a más népekkel való egyenrangúságot; az ebből következő új tartalmú magyarságtudatot; az emelt fővel való járás méltó emberi büszkeségét; és jelenti a költészet és szabadság magasan ragyogó, biztató iránymutató és öröktűzű fáklyafényét!

REZIME

PRISUSTVO PETEFIJA U NAŠOJ VASBITNO-OBRAZOVNOJ PRAKSI

Petefi, kao pesnik koji spada u red najvećih, dakle, u red koji čine Homer, Dante, Šekspir, Hajne i Puškin, preveden je na sve jezike sveta; njegovi stihovi se čitaju na svim kontinentima, te se i ovaj jubilej stope desete godišnjice rođenja proslavlja, takođe, širom sveta.

Ova okolnost nas je i podstakla da napišemo nekoliko redaka o tome na koji način i u kom smislu izgrađujemo Petefijev poetski lik mi, vojvodanski pedagoški radnici, neimari kulture reči, poklonici stiha i poezije; poklonici ideje zajedničkog življenja ravnopravnih ljudi: kako izgrađujemo, dakle, Petefijev svetao lik u srcima mladih Mađara i Srba koji iz dana u dan stasaju pred nama.

Naši učenici dolaze u dodir (razume se u institucionalnim okvirima) sa Petefijevom poezijom na samom početku organizovanog vaspitno-obrazovnog procesa, dakle, u predškolskim ustanovama. Upoznavanje Petefijevog viđenja sveta: oblika, bôja, tonova; žive i nežive prirode, te čoveka i njegovih briga, želja, radosti i tuge — proširuje se krupnim zamahom od prvog razreda osnovne škole. Učenici se zajedno sa pesnikom dive pejzažima koji ih okružuju; konkretno vide i sagledavaju veličinu i jednostavnost lepog koje svoju blistavu, sunčanu i vedru toplinu zna da pretoči i u tmurno ruho jesenskog odumiranja. Pesnik ih poučava da vole rodni zavičaj na čijem okrilju žive za njih najdraža bića: majka i otac; gde ih verno očekuje sigurnost roditeljskog doma i seta dečjih snova.

U V razredu osnovne škole učenici u Petefiju sreću svog omiljenog starog znanca, a posredstvom dvadesetak novih pesnikovih tekstova, odnosno napisa o njemu, ovo se poznavanje do završetka osnovne škole i u obimu i u dubini značajno proširuje i produbljuje. Pruža im se, dakle, prilika da prate pesnika i čoveka na njegovom burnom razvojnom putu, da na samom početku ovog razvoja upoznaju njegovu etičku devizu: „prosjачki štap i nezavisnost!” — uz koju će istrajati do zadnjeg daha svog bujnog, mladog života.

Slédeći ovako pesnikov put, stižu u njegovom društvu u dom Janoša Aranja, te sagledavaju obrise jednog izuzetnog pesničkog i ljudskog prijateljstva; da bi se kasnije upoznali i sa zadnjim trenucima pesnika, koga nije moguće dalje slediti u fizičkom smislu, jer iščezava poput duge, poput plamena koji se gasi bez tragova koji bi opominjali na prisustvo smrti.

Rad na popularisanju i upoznavanju Petefijeve poezije nastavlja se u svim vrstama srednjih škola sa oko šezdeset i pet tekstova i sa osnovnim zadatkom upoznavanja estetskih i idejnih kvaliteta, kao i sa ciljem prikazivanja pesnikove sjajne ljudske individue. Ovakvim posredstvom omogućuje se učenicima da veoma podrobno sagledaju sve značajnije momente njegovog životnog i pesničkog puta, da proniknu u trenutke poetske smrti čoveka, ali i u večnost trajanja jedne pesničke individualnosti i jedne izuzetne poezije čije se dimenzije mere ne nacionalnim, već svetskim merilima vrednosti.

Nakon srednjih škola Petefijeva poezija predstavlja predmet studijskog proučavanja i na nivou viših i visokih škola, što znači da tumačenje ove poezije započinje u institucionalnim okvirima u predškolskim ustanovama, a završava se zaključno sa univerzitetom nastavom.

Potrebno je, međutim, napomenuti i to da se akordi Petefijevog opusa pojavljuju i na odeljenjima sa srpskohrvatskim nastavnim jezikom kako u osnovnoj, tako i u srednjoj

školi, i to u okvirima dopunske nastave maternjeg jezika za one učenike Mađare koji redovno prate nastavu na srpskohrvatskom jeziku. Birani stihovi Petefijeve riznice prezentuju se i učenicima srpskohrvatskog maternjeg jezika, a ovaj momenat je važno napomenuti, tim pre, jer se broj ovakvih učenika širom Vojvodine popeo na oko deset hiljada.

Prikazujući i osmišljavajući Petefijevu poeziju u školskoj vaspitno-obrazovnoj delatnosti, posebno mesto posvećujemo izuzetno značajnom momentu koji se odnosi na formiranje jedinice jugoslovenskih partizana Mađara, tj. na formiranje „Petefi-brigade”. Prisustvo Petefijevog slobodarskog duha pri učešću Mađara u oslobodilačkom ratu naporedo sa svim ostalim narodima širom Jugoslavije, te borbeni heroizam „Petefi-brigade”, su činjenice koje sa ponosom i punim osećanjem dostojanstva prenosimo na mlade naraštaje kao svetli amanet i sjajno nasleđe.

Ovim momentom Petefijev pesnički portret dobija dimenziju kojom se, zapravo, konkretno vezuje za nas. Komponentu ove dimenzije čini i podatak da je Petefi prebivao i u našim predelima: u Zagrebu, Karlovcu i Mariboru, pa su i neki rani biseri njegove poezije vezani za ove krajeve. Na ovom mestu treba napomenuti i njegove stihove ispevane u stilu tzv. „srpskog manira”, te one relacije koje ga vezuju za istaknute jugoslovenske pesnike, kao što su, na primer, poklonik njegove poetske reči, Đura Jakšić; njegov vrsni prevodilac, Jovan Jovanović Zmaj; pa Jakov Ignjatović koji je stavio na hartiju najverniji tekstualni portret pesnika; itd.

Posredstvom Petefijeve poezije negujemo, dakle, najplemenitije opšteljudske kvalitete; a vaspitavamo mlade generacije u duhu veličanstvene ideje zajednice čovečanstva, u duhu novog i progresivnog mađarskog nacionalnog osećanja koje se proširuje komponentom pripadanja jugoslovenskoj zajednici; vaspitavamo u duhu privrženosti uvažavanja sopstvenog prava i prava svakog čoveka na ljudsku i nacionalnu slobodu; u duhu privrženosti jednom društvu koje počiva na osnovama socijalne pravičnosti, te u duhu beskompromisne borbe za velike ideale, kao što su individualna sloboda i „sloboda sveta”.

Našem učeniku, dakle, Petefi, tj. njegova poetska reč, sinonim je, iznad svega, džinovske univerzalne ideje SLOBODE SVETA, ideje plamenog marta, izuzetne harmonije ljudskog i pesničkog gosta; sinonim je dostojanstva življenja uzdignute glave —; Petefi je kula svetilja, nepresahli izvor poetske reči i večita plamena buktinja slobode čoveka.

ZUSAMMENFASSUNG

DIE ANWESENHEIT VON PETŐFI IN UNSERER ERZIEHUNGS- UND BILDUNGSPRAXIS

Als Dichter, der in die Reihe der grössten gehört, also in die Reihe, die Homer, Dante, Shakespeare, Heine und Puschkin bilden, wurde Petőfi in alle Kultursprachen der Welt übersetzt; seine Gedichte werden auf allen Kontinenten gelesen, folglich wird auch dieses Jubiläum seines 150. Geburtstages in der ganzen Welt gefeiert.

Soeben dieser Umstand gab uns den Anlass, einige Zeilen darüber zu schreiben, wie und in welchem Sinne wir — Pedago-gen aus der Vojvodina, Kulturträger, Liebhaber des Verses und der Poesie, Befürworter der Idee des gemeinsamen Lebens gleichberechtigter Menschen — Petőfis dichterische Gestalt hegen, wie wir also Petőfis glänzende Gestalt in den Herzen der jungen Ungarn und Serben gestalten, die tagaus tagein vor unseren Augen heranwachsen.

Unsere Schüler kommen mit Petőfis Poesie gleich am Beginn des organisierten Erziehungs- und Bildungsprozesses in Berührung (es versteht sich, in institutionellen Rahmen), also, in den Vorschulinstitutionen. Das Kennenlernen von Petőfis Weltanschauung: der Formen, Farben, Töne; der lebendigen und toten Natur sowie des Menschen und dessen Sorgen, Wünsche, Freude und Traurigkeit — wird schon ab der 1. Klasse der Elementarschule erweitert. Die Schüler bewundern gemeinsam mit dem Dichter die Landschaften von denen sie umgeben sind; sie sehen und erkennen die Grösse und Einfachheit des Schönen, das seine glänzende, sonnige und heitere Wärme auch in trübes Gewand des herbstlichen Ersterbens verwandeln weiss. Der Dichter lehrt sie, ihre Heimat zu lieben, in der ihre Liebsten leben: Mutter und Vater; in der sie von der Sicherheit des Elternhauses und der Wehmuth der Kinderträume erwartet werden.

In der 5. Klasse der Elementarschule begegnen die Schüler in Petőfi ihrem beliebten alten Bekannten und vermittelt zwanzig weiterer Texte dieses Dichters bzw. Schriften über Petőfi, wird diese Bekanntschaft bis zum Abschluss der Elementarschule sowohl

in Umfang als auch in Tiefe bedeutend erweitert und vertieft. Den Schülern bietet sich somit die Gelegenheit an, den Dichter und Menschen auf seinem stürmischen Entwicklungsweg zu verfolgen, und schon am Anfang dieser Entwicklung dessen ethische Devise kennenzulernen: „Bettlerstab und Unabhängigkeit“, der der Dichter bis zu seinem letzten Atemzug seines stürmischen, jungen Lebens treu bleiben wird.

Den Weg des Dichters auf diese Weise verfolgend, gelangen die Schüler in dessen Gesellschaft ins Heim von Arany János und nehmen die Umriss einer ausserordentlichen dichterischen und menschlichen Freundschaft wahr, um später auch die letzten Augenblicke des Dichters kennenzulernen, den man in körperlichem Sinne nicht mehr verfolgen kann, da er wie ein Regenbogen, wie eine ausgehende Flamme verschwindet, ohne Spuren, die auf die Anwesenheit des Todes deuten würden.

Die Arbeit an der Popularisierung und Kennenlernung von Petőfis Poesie wird in allen Mittelschulen, mit etwas 65 Texten fortgesetzt, mit der Grundaufgabe und dem Ziel, die ästhetischen und ideellen Werte des Dichters den Schülern beizubringen, sowie mit dem Ziel, diese glänzende menschliche Gestalt darzustellen. Dadurch wird es den Schülern ermöglicht, alle wesentliche Momente seines Lebenswegs und seines dichterischen Werdens im einzelnen zu erblicken, sich in die Augenblicke des poetischen Todes eines Menschen zu vertiefen, aber auch in die Ewigkeit einer dichterischen Individualität, und einer Dichtung, deren Dimensionen nicht durch nationale sondern internationale Wertmassstäbe gemessen werden.

Nach den Mittelschulen stellt Petőfis Dichtung auch auf Hochschulebene einen Gegenstand weiterer Forschung dar. Dies bedeutet, dass die (Deutung seiner Poesie in institutionellem Rahmen in den Vorschulinstitutionen beginnt auf Universitätsebene ihren Abschluss) erreicht.

Es tut jedoch not zu bemerken, dass die Akkorde von Petőfis Opus auch in Klassen erscheint, in denen das Serbokroatische Unterrichtssprache ist, sowohl in der Volks- als auch in der Mittelschule und zwar im Rahmen eines zusätzlichen Unterrichts der Muttersprache für jene Schüler ungarischer Nationalität, denen der regelmässige Unterricht in serbokroatischer Sprache erteilt wird. Ausgewählte Gedichte aus Petőfis Schatzkammer werden auch jenen Schülern präsentiert, deren Muttersprache serbokroatisch ist. Dieser Moment sollte um so mehr erwähnt werden, da die Zahl solcher Schüler in der gesamten Vojvodina auf etwa 10.000 stieg.

Bei der Darstellung von Petőfis Poesie in der schulischen Erziehungs- und Bildungstätigkeit, widmen wir eine besondere Stelle auch einem anderen ausserordentlich bedeutungsvollen Moment, der sich auf die Gründung der Einheit jugoslawischer Partisanen-Ungarn bezieht d. h. auf die Bildung der „Petőfi Brigade“. Die Anwesenheit von Petőfis Freiheitsgeist an der Teilnahme der Ungarn im jugoslawischen Befreiungskrieg Schulter an Schulter mit allen anderen Nationen, die in Jugoslawien leben, sowie der kampfreiche Heroismus der „Petőfi Brigade“ sind Tatsachen, die wir mit Stolz und Würde auf jüngere Generationen übertragen als glorreiches Pfand und glänzende Erbschaft.

Durch dieses Moment gewinnt Petőfis dichterische Gestalt eine Dimension durch die wir eigentlich konkret an ihn gebunden sind. Eine Komponente dieser Dimension bildet auch die Tatsache, dass Petőfi auch in Gegenden unseres Landes weilte: in Zagreb, Karlovac und Maribor, so dass auch einige seiner frühen dichterischen Perlen an diese Gebiete geknüpft sind. An dieser Stelle müssten auch Petőfis Gedichte erwähnt werden, die er im Stil des sogenannten „serbischen Maniers“ dichtete, sowie jene seine Beziehungen, die ihn mit hervorragenden jugoslawischen Dichtern verknüpfen wie z. B. mit Đura Jakšić, dem Pilger von Petőfis poetischem Wort; mit Jovan Jovanović Zmaj, dem hervorragenden Übersetzer von Petőfis Gedichten ins serbokroatische, weiter mit Jakov Ignjatović, der das treueste textuelle Bild des Dichters schuf, u. a. m.

Vermittels Petőfis Dichtung hegen wir also, einerseits die edelsten menschlichen Beschaffenheiten, andererseits erziehen wir die jungen Generationen im Geiste der grandiosen Idee der Menschheitsgemeinschaft – im Geiste des neuen und progressiven ungarischen nationalen Gefühls, das durch die Komponente der Angehörigkeit an die jugoslawische Völkergemeinschaft erweitert wird; wir erziehen unsere Schüler im Geiste der Anhänglichkeit einer Gesellschaft, die auf sozialer Gerechtigkeit beruht sowie im Geiste eines kompromisslosen Kampfes um die grossen Ideale – wie das das Ideal der individuellen Freiheit und der „Freiheit der Welt“ sind.

Unserem Schüler ist Petőfi d. h. sein dichterisches Wort ein Synonym vor allem für die grandiose universelle Idee der FREIHEIT DER WELT, ein Synonym für die ausserordentliche Harmonie der menschlichen und dichterischen Geste; ein Synonym der Würdigkeit mit erhobenem Kopfe zu leben; Petőfi ist ein Leuchtturm, eine unerschöpfliche Quelle des poetischen Wortes und eine ewige Fackel der Freiheit des Menschen.